

OPBOUW

weekblad tot opbouw van het gereformeerde leven

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw“

red. en sekr. h. pootlaan 242, alkmaar

adm.: merelhoven 273, capelle a.d. ijssel

J. KEUNING — CULEMBORG

Hier houdt God open hof

In die dagen zullen
tien stammen uit het volk
van allerlei taal vastgrijpen,
ja vastgrijpen
de slip van een Judeese
man, en zeggen:
wij willen met u gaan,
want wij hebben gehoord
dat God met u is.

Zach. 8 : 23

We leven in een onveilige wereld. En we beginnen het te merken. Vroeger kon je — ondanks alle gewelddadigheden van allerlei aard buiten onze grenzen — je zelf nog wijs maken, dat het allemaal ver weg was, dat het aan onze deur voorbijging. Maar een gekaapte trein, een bezette school, pantserwagens en straaljagers maakten het ons in één klap duidelijk: het kan je allemaal zo maar overkomen, de verschrikking van de nacht, het verderf dat op de middag vernielt (Ps. 91). In een trein of op straat. Je kind op school, of je vrouw thuis. Door mensen die zich verongelijkt voelen of gedwarsboomd, door bankrovers of jeugd-bendes. Van vele kanten. Want we hoeven echt niet aan één bepaalde bevolkingsgroep te denken. Er zijn meer groepen, die hun idealen of verlangens desnoods met geweld willen waarmaken.

En waarom zouden we alleen naar anderen kijken? Waarom zouden we trouwens alleen letten op het geweld van vuisten en messen, van fietskettingen en handgranaten? Is geweld van

woorden soms minder bedreigend? Hoeveel zijn er onder ons die zich uitgedaagd voelen door harde ogen en hautaine gezichten? Door pressie en chantage?

We leven in een onveilige wereld. Net zoals dat het geval was in de tijd van Zacharia. De zwakken hadden voor het gerecht geen kans. De onbeschermden werden uitgebuit. Wie was er nog bedacht op het heil van zijn naaste? Je moest eerder zeggen, dat ze uit waren op elkanders onheil, al was het dan alleen nog maar in hun hart (7 : 9 en 10). Håålt dat nog niet bij wat wij meemaken? Maar God geeft tenslotte dan toch maar deze typering: aldus hebben zij het lieflijke land tot een woestijn gemaakt (vers 14). Als de mensen niet meer op elkaars heil uit zijn, als ze — op een nette manier of op een hondse manier — zichzelf gaan helpen ten koste van de ander, dan houdt dat zonder meer in, dat de wildernis het wint.

En wat doe je daar nu aan? Eigenlijk moet je eerst een andere vraag stellen: hoe komt het zover?

In het woord van Zacharia staat God niet stil bij allerlei secundaire oorzaken, — hoe belangrijk ook. Hier wordt direct doorgestoten naar de ene oorzaak: de mensen hebben zich van Mij afgekeerd (1 : 1 v.v.).

Dat betekent méér dan: ze hebben niet gedaan wat Ik gezegd heb. God grijpt dieper. Het gaat om Hem zelf. Om Hem, die je liefheeft en niet tevreden is, voor jij Hem liefhebt.

En als God dan ook zegt: keer je om naar Mij, — dan bedoelt Hij niet slechts dat je netjes gaat leven, dat je je keurig gedraagt, maar dat je Hem weer aankijkt, dat je bij Hem wilt horen, dat je niet zonder Hem kunt en zonder Hem wilt.

Juist omdat het daarom gaat, is er van de mensen ook niets te verwachten. Kun je soms werkelijk van mensen verwachten dat ze zich naar God toekeren? Natuurlijk niet. En dat gebeurt dan ook niet. En omdat er niemand is die zich werkelijk naar God toekeert (7 : 11-12), daarom staat het er ook zo hopeloos voor. Zó hopeloos, dat er niets meer aan te doen is: aan de vervreemding van God niet; en aan de vijandschap tegen elkaar niet; aan de wildernis niet.

Het is onmogelijk. Ja, onmogelijk bij de mensen. Maar niet bij God (8 : 6).

Als de mensen dat niet terugkeren naar Hem, dan keert Hij terug naar de mensen (8 : 1 v.v.). Tegen alles in. Dan laat God merken, dat Hij het niet laten kan, dat Hij het niet zonder hen wil, dat Hij hen tot het uiterste toe achterna loopt.

En als dát gebeurt, als de mensen ontdekken: God geeft het niet op, God geeft ons niet op, — als ze God ontdekken, dan komt daardoor ook bij hen de grote verandering. Dan gaan zij zich weer tot God keren, overwonnen als ze zijn door zijn liefde. Dan gaat de wildernis weer bloeien. Dan wordt Jeruzalem — de stad waarin de mensen alleen nog maar een bedreiging voor elkaar waren — weer de stad van trouw genoemd. Een stad van veiligheid en beschutting. Echt een stad van vrede (8 : 3).

Is het een wonder, dat er van deze stad een geweldige aantrekkingskracht uitgaat? Dat tien heidenen zich verdringen om één Judeese man: we willen met jou mee; want God is met jullie. Zover zal het komen, zegt God.

Is het zover gekomen? Zijn de volken jaloers geworden op Israël? Nee, niet op Israël. Wel op die ene Judeese man, Jezus, — een mens naar God gekeerd en tegelijk: God, helemaal naar ons gekeerd. Naar Hem hebben de heidenen gegrepen.

De heidenen, — dat zijn wij. Betekent dat niet, dat het vandaag aan ons te merken moet zijn, dat God met ons is? En dat wij

daarom een volk van trouw zijn? Een volk, waarin niemand iets van de ander te vrezen heeft. Natuurlijk niet, want bij ons is God. Die God die ons liefheeft en bij wie wij dan ook niets anders meer kunnen doen dan liefhebben. Een volk daarom, dat een veilige haven is, die uitnodigend open staat voor alle zwerwers en ontheemden, alle geknoeid en misdeelden. Een veilige haven, Gods open hof (Openb. 21 : 2-4; 22-27).

We leven in een onveilige wereld. En we merken het. Het nare is, dat we er niet zonder meer aan toe kunnen voegen: we leven in een veilige kerk; en zij merken het. Want zelfs wij zijn bij elkaar niet helemaal veilig. Ons zullen ze niet zo gauw aanklappen: we willen met jullie gaan, want God is met jullie. God heeft zich wel in zijn volle liefde naar ons toegekeerd. Maar desondanks leven wij, doen en laten wij, beramen en ondernemen wij vaak nog helemaal van God afgekeerd.

Zullen we juist daarom niet — tegen alles in, tegen de mensen in en tegen onszelf in — Gods belofte vastgrijpen, God zelf vastgrijpen: we willen bij U horen. We willen ons naar u toekeren. We willen ons laten meenemen door dat ene, dat geweldige: U hebt u naar ons toegekeerd. Want alleen dan, als wij ons weer naar U toe keren, alleen dan kunnen we in een onveilige wereld iets laten merken van uw vrede. Iets laten merken van de heerschappij van Jezus Christus, dat wil zeggen: van zijn liefde. Iets daarvan laten voelen aan elkaar en zo ook aan Surinamers en Turken, aan gefrustreerde Zuid-Molukkers en aan de geweldenaars van de straat, aan vriend en vijand. Want waar Jezus werkelijk heerst, waar Hij zijn liefde, Gods liefde, kwijt kan, — daar klampen honderdduizenden Egyptenaren en Palestijnen één Jood aan en daar moeten vandaag of morgen onze vijanden — zelfs die — onze vrienden worden.

Een bevredigende afloop?

Een hemelsbreed verschil

De dubbele gijzelingsactie, uitgevoerd door een klein aantal amboneze jongeren, is zaterdag beëindigd. Je kunt daar niet aan voorbijgaan. Maar wat moet je er van zeggen? Een bevredigende afloop? Dat zou moeten betekenen dat je er vrede mee hebt. Maar in ons taalgebruik betekent dat een reductie op de eigenlijke betekenis van het begrip vrede. Je constateert „dat met elke dag wachten de rechtstaat steeds meer in geding kwam”. En je accepteert, terwille van de overlevenden, dat er doden zijn gevallen. Tevens accepteer je het gebruik van geweld. In de zin waarin de minister-president er over sprak: geweld is op zichzelf geen oplossing, maar geweld kan geboden zijn om een oplossing te bereiken. Wij zouden er misschien aan toevoegen: de overheid draagt het zwaard niet voor niets. Maar zelfs al gebruiken we die schriftwoorden, dan nog blijft en blijkt er iets onbevredigends in deze en vele soortgelijke situaties. Licht dat ook niet besloten in Jezus' woorden: vrede laat Ik u, *mijn* vrede geef Ik u; niet gelijk de wereld dien geeft, geef Ik hem u (Joh. 14:27). Tussen de vrede die Jezus brengt, en laten we zeggen de „vrede” van Versailles ligt een hemelsbreed verschil...

Een oude „christelijke roman”

Toevallig zag ik op tafel liggen het boek, de roman „Een Kerstnacht voor Parijs” van N. W. v. Diemen de Jel, met pentekeningen van Jo Spier. Uitgegeven bij J. H. Kok in Kampen. In 1923. Kort na de eerste wereldoorlog dus. In een tijd waarin ons land het begrip oorlog alleen nog maar uit de verte of uit een geschiedenisboekje kende. In die tijd ook van de hartstochtelijke leuzen, overal aangebracht, en duidelijk voor ieder: nooit meer oorlog! In dezelfde tijd dat de „vrede” van Versailles de kiem van een nieuwe oorlog in zich borg. Het boek is een zgn. christelijke roman, bedoelde dat althans te zijn. Het kreeg op de titelpagina een motto mee: God zij met ons.

Kerkelijk Leven

't Zal wel niet ontleend zijn aan het randschrift van onze gulden of aan de duitse koppelriem. Ik neem aan dat het eerlijk bedoeld is.

Het gegeven is simpel: een oude duitse vrouw wil haar zoon zijn jaarlijks kerstgeschenk brengen: „zijn Kerstgeschenk met zijn Berliner bollen”. Haar zoon ligt ziek in een lazaret in de buurt van Parijs. Eindelijk daar aangekomen, hoort zij dat haar zoon al weer ontslagen is en zich weer aan het front bevindt. Om precies te zijn: „... in de voorposten op de hoogte, in de voorste mijnkuil op Le Bourget...”. Met als noot onderaan de pagina: „Bij het beleg van Parijs heeft wellicht geen enkel punt meer dooden geëischt dan de hoogte van Le Bourget.” Dank zij het feit dat het Kerstnacht is vindt zij hem terug. „Wat is het stil geworden om Le Bourget... Werkelijk... de Fransen willen ons een stillen Kerstnacht geven... Hoor... de klokken luiden, ... de Kerstklokken van Saint-Denis, van Parijs wellicht.” Dank zij de vuurpauze kan zij haar zoon („Mijn zoon kan heel mooi zingen, mijnheer”) terugvinden. Want opeens hoort deze vrome vrouw „een zang... een lied; een mensenstem, ... zich mengend met het klokkenlied... En hij zong met klankvolle, welluidende stem en als gedragen door de klokken, het schoone Duitse lied: Stille Nacht, heilige Nacht!... Christ, der Retter ist da!” De hereniging van Frits en zijn moeder is uiteraard ontroerend. En wordt gevolgd door de bevordering van de korporaal tot onderfeldwebel („het loon uwer dapperheid en van uw voorbeeldig gedrag”), drie weken verlof en het spelen van de „eeremarsch”.

Door ervaring gekleurde geschiedschrijving

Militair saluut, onderscheidingstekens, onderfeldwebel. Wist u nog dat de doornsee-nederlander aardig duitsgezind was. Frankrijks soldaten heten Fransen. En wat denkt u van de noot bij franc-tireurs: „Fransche burgers, die zonder legerverband in het

Pastorale notities

De Geest openbaart ons de toekomst

De Heer Jezus had tot zijn jongeren gezegd van de Geest: de toekomst zal Hij u verkondigen. Daarom hebben de apostelen door profetische verlichting, dat is door het licht van de heilige Geest, ook openbaring kunnen geven van de toekomstige dingen. Daarom kon Paulus ons vertellen wat er straks met onze gestorvenen zal plaats hebben bij de wederopstanding ten laatste dage. Daarom kon hij de gelovigen van Thessalonica vertroosten over Christus' wederkomst. Daarom hebben hij en Petrus en Johannes ons voorbereid op de grote afval, die komen zal in het laatste der dagen, de openbaring van de mens der zonde in de loop der eeuwen, de antichrist die de Heer straks verdoen zal met de adem van zijn mond.

Hoe zouden we anders van al die dingen iets weten?

Zo heeft Petrus in zijn brieven kunnen spreken over de vernieuwing van hemel en aarde, over de ondergang van deze tegenwoordige wereld en over nieuwe hemelen en een nieuwe aarde waarop gerechtigheid wonen zal. Zo heeft Johannes op Patmos in de geest heerlijke visioenen ont-

vangen, ook verschrikkelijke toekomstbeelden. En hij moest opschrijven en teboekstellen wat de Geest tot de gemeenten van Christus te zeggen had. Ook van de toekomst van de Zoon des mensen en de komst van het Godsrijk.

Heel die toekomst-voorzegging is één machtig getuigenis, dat Jezus Christus de Heer is tot heerlijkheid van God de Vader. Want de getuigenis van Jezus is de Geest der profetie. En die Geest is het, die aan het slot van het laatste bijbelboek met heel de bruidskerk van Christus verlangend uitroept: Kom Heer Jezus!

Naar die openbaring moeten we leren luisteren. Kinderlijk, gelovig, ook al kunnen we nog niet alles aanstond begrijpen. Maar een ieder moet toezien, hoe hij hoort en leest.

Wij mogen de bijbel niet misbruiken. Hij is ons niet gegeven om er allerlei berekeningen mee te maken. We zullen ons wachten om de profetieën als stukjes van een legpuzzel in elkaar te zetten. Er is in de oop der eeuwen en er wordt onder christenen van deze tijd met behulp van Schriftgegevens veel gespeculeerd. Laat ons dat niet doen. De Geest zal openbaren: „Wat geen oog heeft gezien en geen oor heeft gehoord en wat in geen mensenhart is opgekomen, al wat God heeft bereid voor hen, die Hem liefhebben.”

B. Telder, Bilthoven

reeds bezette gebied de Duitsers in ongeregelde benden bestreden. Elk gevangen franc-tireur werd zonder pardon neergechoten.” Kijken wij ook zo aan tegen laten we zeggen de nederlandse verzetsstrijders van de tweede wereldoorlog?

Ik wil daar alleen maar mee zeggen: de eigen ervaring leidt onvermijdelijk tot een wisselende positiekeuze en kleurt woorden en begrippen. Dat geldt niet alleen voor Nederlanders, maar ook voor bijvoorbeeld Ambonezen. Zonder een woord terug te nemen van wat ik twee weken terug citeerde („Opnieuw hebben enkele groepen onverlaten het volk van Nederland geconfronteerd met het probleem van de Zuidmolukse minderheid in haar midden”), stel ik toch een paar vragen.

Hoe denken wij nu, zoveel jaar na de soevereiniteitsoverdracht, over nationalisme en kolonialisme? En weten wij nog dat er zo'n 5000 Ambonezen bij het KNIL in dienst waren die later „de harde kern vormden van de groep die met 13000 mensen naar ons land kwam”? „Het zijn harde en moedige soldaten... Zij waren uitstekende militairen, toonden onwankelbare trouw aan de Koningin. Voor hen moet de overdracht van

de soevereiniteit een slag zijn geweest” (oud-minister D. U. Stikker).

De valstrik van naïef bijbelgebruik

Daarnaast valt op het argeloze Schriftgebruik in het genoemde boek en de manier waarop de vroomheid van de oude duitse moeder al even argeloos vorm wordt gegeven. Tijdens een overval van „een sterke bende franc-tireurs” krijgen we te lezen: „En in zulk een hel verkeert nu ook mijn kind, klaagde Sanne in haar doodelijke angst. „O, mijn God, hoed en schut hem!... Maak een einde aan zooveel ramps!... Bewaar mij, o Heere!” Even later ziet ze: „Twee haveloos uitzierende mannen in burgerkleeding worstelen met twee van bloed druipende Duitsers”. Waarna even later volgt: „Voort Wolf”, gilt ze, „Voort, grijp aan!” en meteen laat ze den hond los. En een pagina verder: „Jij met je hond hebt onze kapitein en zijn oppasser het leven gered”, oordeelden ze. Maar Sanne wees den mannen naar boven en zeide: „God heeft ons daartoe gebruikt, want ons leven en ons lot zijn in de hand des Heeren.”

Zo'n passage doet me denken aan de duitse theoloog E. Hirsch. Hij vertelt ergens over een ervaring in zijn ambtelijk werk, opgedaan met Psalm 91. Hij had deze psalm nl. eens in oorlogstijd (de eerste wereldoorlog) voorgelezen aan de moeder van een frontsoldaat. De moeder paste het gelezene (al vallen er duizend aan uw zijde... tot u zal het niet genaken) onmiddellijk letterlijk toe op haar zoon. Hoewel aanvankelijk ontdaan („dat is toch geen christelijk Godsvertrouwen"), moest hij later zichzelf toegeven: „de vrouw heeft in zekere zin ge-

lijk, ze gelooft precies zo als de psalm die je zonet hebt gelezen". Met als gevolg dat hij gaandeweg het hele Oude Testament afschreef als wezensvreemd aan het christendom."

En daarmee willen we op dit moment niet anders zeggen dan dat een al te simpel Schriftgebruik, een naïeve toepassing van de Schrift op een concrete situatie de doodsteek voor het eigen geloof kan zijn. En daarom wil ik graag de volgende week nog wat nader ingaan op het onbevredigende in de „bevredigende afloop" van die dubbele gijzelingsactie.

H. E. S. WOLDRING — AMSTELVEEN

Dialoog christenen en marxisten

enkele oriëntatiepunten voor een open gesprek (2)

Godsdienstkritiek

Kritiek op de godsdienst noemt Marx de *voorwaarde* voor alle kritiek op de samenleving; ze gaat aan alle andere kritiek vooraf. Nu was er in de vorige eeuw in Duitsland veel godsdienstkritiek. Feuerbach stond op het standpunt dat de mens de godsdienst maakte en dat God een projectie van de mens was. David Strauss ontkende Jezus als historische figuur; Christus was niet meer dan een mythe. Bruno Bauer deed een aanval op het wezen van het geloof in een transcendente God.

Marx moest van deze godsdienstkritiek niet veel hebben. Ook hij was van mening, dat de mens de godsdienst maakte. Als hij echter sprak over „de mens", bedoelde hij de wereld van de concrete mensen, de samenleving met haar scheve verhoudingen. De mensen worden in hun bewustzijn, in hun denken en in hun visie op het leven bepaald door die verkeerde verhoudingen. Zo ontstaan een verkeerd bewustzijn en een verkeerde levensbeschouwing. Vijf punten vallen op:

1. Godsdienst is dus een *uitdrukking*, een *gevolg* van de verkeerde samenleving. „Godsdienstige ellende is uitdrukking van de werkelijke ellende; godsdienst is de verzuchting van de mens in nood; ze is het hart van een harte-loze wereld, de geest van een geestloze toestand ze is het opium van het volk", aldus Marx. Het is duidelijk, dat volgens Marx de godsdienst een *gevolg* is van de „werkelijke el-

lende", de maatschappelijke wantoestanden; godsdienst is eigenlijk een gefantaseerde werkelijkheid.

2. Het 2e punt dat we i.v.m. Marx' godsdienst-beschouwing willen noemen is: er bestaan geen *typische, eigenaardige godsdienstige* verschijnselen; ze zijn slechts *maatschappelijke* verschijnselen.
3. Ten 3e blijkt, dat godsdienst een *ellende* genoemd wordt en tevens een zoeken is naar iets bovenmenselijks, naar iets volmaaks, een hemelse werkelijkheid. De godsdienst geeft verzichten en uitzicht op een leven na dit leven; ze wordt opium genoemd; ze is daarin tevens een pijnstillend middel tegen het kwaad in de samenleving zonder de kwaal te genezen.
4. Verder is de godsdienst ook een *protest* tegen de „werkelijke ellende". De uit de verkeerde samenleving voortgekomen, gefantaseerde werkelijkheid van een hemel is een uitdrukking van het lijden van de samenleving. Het verschijnsel godsdienst impliceert volgens Marx dat de samenleving zoals ze is sterk verschilt van de samenleving zoals ze behoort te zijn en kan zijn.

Waren tijdgenoten van Marx met de religie als een *verschijnsel-op-zichzelf* bezig en als zodanig (letterlijk) anti-godsdienstig, Marx' kritiek op de godsdienst was indirect *maatschappijkritiek*. De godsdienst was geen *oorzaak* van de maatschappelijke ellende. Ze vormde de bloemen op de kettingen

die de arbeiders tot slaven maakten. Die bloemen moesten er af, opdat de kettingen gezien worden en opdat de arbeiders zelf hun kettingen zien. Ze moesten zich van die kettingen bewust worden en bevrijden — ze hadden een wereld te winnen!

Waarom heeft Marx de godsdienstkritiek de *voorwaarde* van alle kritiek op de maatschappij genoemd? Hoewel de godsdienst slechts illusie en schijn is, functioneert ze in het leven van veel mensen feitelijk als richtinggevend; daarom noem ik als 5e punt:

5. ze *sanctioneert* de waarden en normen en de bestaande maatschappelijke verhoudingen hoewel ten onrechte, is ze de meest omvattende visie op wat mag en behoort. „Ze is het hart van een harte-loze wereld".

Samengevat is de godsdienst: *gevolg, illusie, pijnstillend middel, protest en sanctionering*. Hieruit blijkt dat Marx een dialectisch denker was. Uit de maatschappelijke (werkelijke) ellende komt de schijn-ellende van de religie voort. Ze is *pijnstillend* voor de arbeiders, ze *sanctioneert* de maatschappelijke orde voor de kapitaalbezitters. De religie komt niet alleen uit de „werkelijke" ellende voort, ze stelt zich er vervolgens ook tegenover op — ze is echter een krachteloos protest. De dialectiek komt in de godsdienst, voor zover zij het element van het protest in zich heeft, even naar voren; vervolgens wordt de dialectiek in de godsdienst verstikt, omdat ze ook door het illusoire, pijnstillende en sanctionerende gekenmerkt wordt.

In het bovenstaande is duidelijk naar voren gekomen, dat het in de leer van Marx voornamelijk gaat om de mens, zijn bevrijding uit onmenselijke verhoudingen en om zijn financieel-materiële belangen. In deze leer is (evenals in het kapitalisme) de mens zichzelf genoeg; voor de mens is er niets hogers dan de mens. Het gaat Marx om de zintuigelijk waarneembare maatschappelijke werkelijkheid met haar concrete tegenstellingen. Het a-theïsme behoort niet tot een *bijkomstigheid*, haar tot het *wezen* van Marx' filosofie.

Deze filosofie is een „revolutionaire energie" die de arbeiders tot bewustwording van hun situatie moet brengen; ze is het „hoofd" van de emancipatiebeweging, het proletariaat is het „hart". Het proletariaat is het materiële instrument van de filosofie; de filosofie is het intellectuele instrument van het proletariaat. Het proletariaat moet zich van zijn historische taak bewust zijn. Het moet haar ketenen breken in de klassenstrijd, die de „motor" in de geschiedenis is.

De filosofie, waarin dit alles is

uitgedacht, staat in dienst van de geschiedenis van de volken. Ze wil zichzelf verwerkelijken in de samenleving, maar ze kan zich niet verwerkelijken zonder „opheffing" van het proletariaat; het proletariaat kan zich niet opheffen zonder de verwerkelijking van de filosofie.

Hier komt weer iets naar voren van het dialectische in Marx' denken.

Evenals bij de godsdienst, die uit de maatschappelijke ellende voortkomt, komt ook Marx' filosofie uit die ellende voort. De godsdienst staat niet krachtig dialectisch tegenover die ellende; ze is een sanctionering enerzijds en een pijnstillende illustie, een escape anderzijds. Ze streeft niet naar verwerkelijking en „opheffing" van de ellende.

De filosofie van Marx wil zichzelf verwerkelijken: ze wil tot werkelijkheid worden en daarmee de „werkelijke ellende", andere filosofieën en de godsdiensten „opheffen".

Neo-marxistische stromingen

In onze tijd zijn er velen, die de geschriften van Marx willen actualiseren. Vandaar *neo-marxisme*: ná Marx en op een *nieuwe* wijze is men met zijn geschriften bezig.

Een belangrijke stroming onder de neo-marxisten is het *leninistisch-marxisme*. Kenmerkend voor deze richting is de strak georganiseerde communistische partij als een „stoottroep" van het proletariaat. Het is sterk anti-godsdienstig. Het streeft naar het verkrijgen van machtsposities — indien mogelijk langs democratische wegen, indien nodig en als de gelegenheid zich voordoet langs de weg van de gewelddadige revolutie. De middelen worden met zorg uitgekozen, teneinde het gestelde doel te bereiken: een communistische samenleving met een machtige communistische partij. Aan meningsuitingen die niet overeenstemmen met de officiële partijleer wordt weinig of geen ruimte gelaten.

Ook kunnen we noemen het *marxisme van Mao, Fidel Castro, Che Guevara en anderen*.

Naast deze neo-marxistische richtingen, kennen we ook een *variant die streeft naar humaniteit in de samenleving*. Deze stroming wil de mens bevrijden uit „verslavende verhoudingen" en „verstevende structuren" en voert een pleidooi voor emancipatie en mondigheid, zonder een zwaar accent te leggen op het proletariaat en klassenstrijd. Ze protesteert tegen de „ondoorzichtige" samenleving: ondoorzichtige processen van besluitvorming in de politiek, in bedrijven, en tegen de verwevenheid van deze twee. Op arbeiders heeft deze stroming haar

Vervolg op pag. 192 - onderaan

J. MEULINK — ENSCHEDE

Wat is onze keus?

Het lijkt mosterd na de maaltijd om nu te schrijven over onze keus.

Deze overpeinzingen heb ik echter bewust niet vóór de verkiezingen van 25 mei willen publiceren om eke schijn van beïnvloeding voor of tegen een bepaalde politieke partij te vermijden.

Bovendien zijn vele mensen vlak voor de verkiezingen snel geprikkeld.

Het leek me daarom beter hierover nu wat te schrijven, daar de politieke hartstochten, die ook bij voorstanders van christelijke politieke partijen opvlammen, thans wel weer geluwd zullen zijn.

Hoe het vroeger was

Wanneer men voor de oorlog als gereformeerde zijn stem niet op de ARP uitbracht, werd dat een bedenkelijke zaak geacht. Zelfs een gereformeerde CH-stemmer werd als een buitenbeentje gezien. Een gereformeerd mens behoorde eenvoudig AR te zijn.

Wanneer men een meelevend kerklid was, las men uiteraard ook de Standaard of de Rotterdammer.

Bezat men een radiotoestel, dan was men natuurlijk lid van de NCRV.

Even vanzelfsprekend was, dat een gereformeerde werknemer bij het CNV was aangesloten.

Het was eigenlijk allemaal erg eenvoudig, omdat het zo vanzelfsprekend was.

Het een vloeide uit het ander voort. Onze

christelijke organisaties waren stevige basions, vanwaaruit we de vijand konden beschieten.

Ik geef bewust een wat simpele tekening over die situatie van voor de oorlog, maar zo was de grote lijn toch wel.

Deze tijd, waarvan dr. Kuyper de grote architect was, is voorbij. Men kan dat al dan niet betreuren, maar er is geen enkel zicht op een terugkeer van deze verhoudingen.

Het is wel zo, dat de (binnenverbandse) vrijgemaakten in hun kring proberen de vooroorlogse situatie te doen herleven, maar dit zijn niet meer dan achterhoedegevechten.

Soms blijkt ook bij anderen toch wel een verlangen naar die situatie van vóór 1940.

Dat is niet onbegrijpelijk. Al is er op de situatie van die tijd veel kritiek te leveren en nam het christelijk ijveren nog al eens een wettisch karakter aan, toch moet erkend worden, dat men naar de Schrift wenste te leven. Niet te ontkennen valt, dat er in die tijd veel goeds tot stand is gebracht.

De opstelling van de minderheid

Iets van heimwee naar die tijd proefde ik in een artikel, dat ds. J. H. Velema schreef in Koers van 27 mei: „De opstelling van de minderheid”.

Ds. Velema wees erop, dat er veel verontrusting is, die niet opkomt uit een totale overtuiging. Hij tracht dit aan te tonen door te wijzen op mensen, die op sommige punten met de minderheid meegaan, maar op andere punten weer niet. Je kunt niet menen, dat het politiek niet goed gaat en tegelijk een verwoed CNV-er zijn. Je kunt niet de gang van zaken in kerk en theologie betreuren en tegelijk „christelijke” publiciteitsmedia uitstekend vinden.

Een „fan” van de E.O. zijn en tegelijk je van Koers distancieren, dat is volgens Velema een vreemde zaak. Kortom, als je voor een minderheid kiest, moet je consequent zijn. Ik wil niet zeggen, dat er in de beschouwingen van ds. Velema geen kern van waarheid

zit. Daar is veel halfslachtige verontrusting, die de vraag doet rijzen, of men wel werkelijk doorheeft wat er op het spel staat.

Het lijkt me echter gevaarlijk om daarbij de keus voor of tegen een organisatie of krant als toetsteen te gebruiken.

Wordt hier niet te veel met een zwart/witschema gewerkt?

De uitdrukking „verwoed CNV-er” en „EO-fan” lijken me al niet erg gelukkig.

Dit is een vooroorlogs trekje, waarbij zo gemakkelijk vergeten wordt, dat een christen zonder Gods hulp nooit een christelijk werk kan doen.

In de praktijk van het leven hebben we te maken met organisaties, die wat de vervulling van hun christelijke roeping betreft, maar gebrekkig functioneren. En dat geldt voor alle christelijke organisaties!

De beschouwingen van ds. Velema zouden kunnen leiden tot de conclusie (al zal dat de zijne niet zijn), dat je geen lid kan zijn van het CNV, de ARP of de NCRV, als je echt de wortels van afval en verval onderkent.

Als de zaken inderdaad zo eenvoudig lagen, dan hebben we elkaar heel wat te vermanen. En moet ik ds. Velema dan niet vermanen, omdat hij geen lid is van een vrijgemaakte kerk (b.v.) en hij mij omdat ik geen lid van een chr. geref. kerk ben?

Een ander voorbeeld. Zelf heb ik voor de EO gekozen. Moet ik nu mijn mede-kerklid vermanen, omdat hij lid van de NCRV is? Het is jammer, dat er twee christelijke orporganisaties zijn. Op beide zijn aanmerkingen te maken.

Mijn brs. en zrs., die lid zijn van de NCRV kunnen toch echt wel respectabele argumenten hebben om voor deze omroep te kiezen? Eerlyk gezegd ben ik niet zo erg tevreden over de politieke voorlichting van de EO. En nog minder over die van Koers.

En welk dagblad moet ik anderen nu voor schrijven?

Het Nederlands Dagblad is typisch binnenverbands, terwijl het Reformatorisch Dagblad meer van de SGP-richting is. Ik lees het Friesch Dagblad, zeer tot mijn genoegen,

Vervolg van pag. 191

DIALOOG CHRISTENEN EN MARXISTEN

hoop voor maatschappijveranderingen niet meer direct gevestigd. Te veel arbeiders hebben een auto voor de deur staan en kijken naar de kleurentelvisie; zij hebben het tamelijk goed, zij zijn in het maatschappelijk bestel ingekapseld, eisen nog wat hogere lonen, maar hebben het revolutionaire élan verloren.

Deze neo-marxisten doen een beroep op kritische wetenschappers, studenten, vakbondsmensen en kunstenaars. Zij worden vaak gedreven door een visioen van een meer humane samenleving. Hun revolutionair élan heeft geen betrekking op het gewelddadig omverwerpen van de bestaande samenleving, maar wel op het streven naar meer gerechtigheid binnen deze samenleving.

Soms aanvaarden deze marxisten de godsdienst in hun filosofie. Ze spreken wel over een messiaans

visioen van de nieuwe samenleving en over God en het rijk van God. Niet zelden blijkt echter, dat de interpretatie en het gebruik van deze woorden sterk verschilt van die in de christelijke godsdienst. De woorden „messias”, God en rijk van God hebben geen betrekking op de transcendente, levende God en op de komst van Zijn rijk dat Hij zal vestigen op aarde, maar op een toekomstige samenleving, geheel anders dan de tegenwoordige, waarin vrede, gerechtigheid en naastenliefde zullen bestaan en die door de mensen gerealiseerd moet worden. Zij buigen de godsdienst naar de mens toe en interpreteren haar als een eschatologie van de samenleving.

Helaas moet ik met korte en onvolledige opmerkingen over het neo-marxisme volstaan. Tot slot: ook leninistisch-marxisten in het westen verdedigen dat in hun filosofie plaats is voor de godsdienst. Twee opmerkingen:

1. Deze marxisten zijn bereid de godsdienst als een privé-zaak een legitieme plaats te geven

in het persoonlijk leven van de mensen. Christenen kunnen lid worden van een communistische partij; het leninistisch-marxisme en niet de christelijke religie zijn richtinggevend voor de partij en voor het handelen van de leden. De godsdienst mag de materialistische fundamenteën van het marxisme niet aantasten; ze verzwakt deze evenmin en dat is ook niet toegestaan. Slechts voor zover de godsdienst dienstbaar is aan het marxisme is het bruikbaar en zelfs van harte welkom. Maar doet de restrictie „voor zover” geen afbreuk aan de radicaliteit van het evangelie?

2. Het verdient overweging, dat het leninistisch-marxisme in landen waar het niet aan de macht is zich anders opstelt dan in landen waar dit wel het geval is. Is het in het eerste geval democratisch ingesteld, „open” voor christenen en bereid tot een dialoog, in het andere geval blijkt deze instelling zo niet afwezig dan toch uiterst gering te zijn.

M. R. VAN DEN BERG — LEIDEN

JEREMIA

In handen van Jahweh

Met die vervreemding werd ook Jeremia geconfronteerd. Hij merkte het als hij nageroepen werd, hoewel hij niet vermoedde dat zijn eigen familie daar ook aan meedeed. Hij had trouwens helemaal niet in de gaten hoe diep de haat en de vijandschap in Anathoth zat. Hij had er geen flauw vermoeden van wat de mensen van plan waren: hem doden. Jeremia was in dat opzicht zo argeloos als een lam dat naar de slachtbank geleid wordt. Zo'n dier heeft er ook geen benul van, waar het heen gebracht wordt. Het heeft er geen idee van, dat er zoiets als een slachtbank bestaat.

maar ik kan me best indenken, dat men zich voor een bredere oriëntatie op Trouw wil abonneren.

En dan de keus voor een politieke partij. Dat was voor de oorlog een gemakkelijke zaak. Misschien wel te gemakkelijk.

Bewijst mijn keus voor de ARP, dat ik geen oog heb voor de afval en het verval, die er in onze tijd is?

Overigens mijn brs. en zrs. in de RPF zijn me even dierbaar, al is er enig verschil van politieke opvatting tussen ons.

Stemmotivering

In het Reformatorisch Dagblad stonden vlak voor de verkiezingen verklaringen van een aantal mensen over de motivering van hun keus op 25 mei.

In die verklaringen bemerk je duidelijk, dat de SGP-stemmers grote waarde hechten aan het *getuigenis* in de politiek.

Zo merkte ir. de Graaf op, dat het SGP wel geen directe invloed heeft, maar in getuigenis dienstbaar is. Het was consequent van hem, dat hij daarom voor de SGP koos.

Ds P. Hekstra was van oordeel, dat een duidelijk evangelisch getuigenis nodig is. Als (syn.) gereformeerde stemde hij daarom op het RPF. Ook een duidelijke zaak. Wel zou men hem de wat ondeugende vraag kunnen stellen, hoe hij dan nog lid kan blijven van de syn. geref. kerk. Mag ik uit het feit, dat hij lid van die kerk blijft concluderen, dat hij toch eigenlijk de wortels van de afval niet onderkent? Ds Velema zal met mij die conclusie niet durven trekken.

Prof. dr J. F. Versteeg koos voor het CDA, omdat door deze partij de christelijke politiek het beste gerealiseerd kan worden. In de politiek gaat het niet alleen om het uitdragen van Bijbelse beginselen, maar voor om het realiseren van beginselen.

Uit deze verklaringen blijkt, dat de SGP en RPF-stemmers vooral de nadruk leggen op het getuigen. Hetzelfde geldt van het GPV. De CDA-aanhangers daarentegen leggen

meer de nadruk op het daadwerkelijk realiseren van de christelijke beginselen.

Mogen we elkaar daarom verwijten geen oog te hebben voor de ontwikkelingen in kerk en theologie in deze tijd?

We moeten, naar mijn opvatting, de keus uit de rij van christelijke organisaties, die wij thans helaas hebben, voor ieders persoonlijke verantwoordelijkheid laten.

Stemadviezen

Om deze reden ben ik ook niet zo erg gelukkig met de adviezen van predikanten, die regelmatig vlak voor de verkiezingen opduiken.

Mr. Aantjes wees er al op in Ned. Gedachten. Toen prof. Hugo Visscher zich afscheidde, werd hij door een grote schare van theologen aanbevolen. Het hielp vrijwel niets.

Na de oorlog kregen we van vele predikanten te horen, dat we niet langer confessioneel moesten stemmen. Het resultaat was (gelukkig) niet overweldigend.

Nu had het SGP weer de grootste lijst van predikanten, die ons adviseerden onze stem op het SGP uit te brengen. Het waren er over de 100.

Ook de andere christelijke partijen kregen steun van predikanten.

Op zich is er niets tegen, dat predikanten ons adviseren, maar dan wel als gewone burgers. Het klinkt misschien wat onvriendelijk, maar het ontgaat mij volkomen welk pré een politiek advies van een predikant heeft.

Wij zijn mondig burgers.

Mijn vrees is ook, dat die adviezen van predikanten zo gemakkelijk gezien worden als een kerkelijk advies. Daardoor gaan ze een stempel drukken op kerkleden, die deze adviezen in de wind slaan. De geschiedenis van de vrijgemaakte kerken en het GPV moge een les voor ons allen zijn.

Politiek en Kansel

Toen de vrijgemaakte kerken nog niet ge-

scheurd waren, was de zondag vóór de verkiezingen en meestal ook de zondag daarna voor velen een beproeving.

Als niet GPV-stemmer werd je er buiten gepiaatst.

Het kan en het moet ook anders.

Op de zondag vóór 25 mei hield de predikant, die bij ons voorging, een goede politieke preek, nl. over 1 Tim. 2:1 en 2 „Ik vermaan u dan allereerst smelkingen, gebeden, voorbeden en dankzeggingen te doen voor alle mensen, voor koningin en alle hooggeplaatsten, opdat wij een stil en rustig leven mogen leiden in alle godsvrucht en waardigheid.”.

Wie enig stemadvies had verwacht, kwam bedrogen uit. De predikant hield zich aan zijn tekst en daaruit kun je moeilijk een advies halen om CDA, GPV of RPF te stemmen. Zo konden we als gemeente als een *eenheid* deze dienst meemaken. Dat was helaas in de ongedeelde vrijgemaakte kerken niet mogelijk.

De kerk moet bidden voor de overheid. Maar de kerk heeft nog een andere taak wat betreft het politieke leven. De kerk moet door de Evangelieprediking er aan meewerken, dat het volk ontvankelijk is voor de naleving van christelijke normen.

Christelijke politiek is alleen mogelijk als het volk christelijk is.

Vanuit de kerk heeft men vaak de neiging te zeggen tegen de overheid: doet er wat aan.

Met minstens evenveel recht kan de overheid tot de kerk zeggen: doe er wat aan. Immers als de kerk door de Evangelieverkondiging er niet in slaagt het volk terug te brengen tot naleving van de Bijbelse normen, dan is christelijke politiek een illusie.

De les van de verkiezingen van 25 mei is wel, dat wij steeds minder recht hebben op de naam van christelijke natie. De christelijke invloed is tanende.

Wij hebben als kerk een belangrijke „politieke” taak, die wij gelukkig *tesamen* kunnen volbrengen.

En voor het overige hoop ik, dat wij allen, in welke organisatie wij ook meewerken, onze roeping daar goed verstaan.

HULP BIJ BIJBELSTUDIE

Zo was het ook met Jeremia. Hij voelde wel verzet. Hij merkte wel dat de mensen zijn prediking niet lustten en dat ze korzelig werden en zeiden: Houd nu maar eens op met dat geprofeteer. Maar de gedachte dat ze hem wel eens uit de weg zouden willen ruimen, kwam niet bij hem op.

Toch was men dat wel degelijk van plan. Men praatte er met elkaar over: Laat ons de boom met zijn vrucht venderven, laat ons hem uit het land der levenden uitroeien (11:9). Men beraamde serieus plannen om Jeremia uit de weg te ruimen.

U kunt u voorstellen, dat het een grote schok voor Jeremia betekende, toen de HERE hem dat deed

weten (11:8). Maar toch raakt hij niet in paniek. Jahweh der legermachten, zegt hij, rechtvaardige Rechter die nieren en hart toetst, ik zal uw wraak aan hen zien, want op U heb ik mijn rechtszaak gewenteld (11:20).

Het is duidelijk, dat Jeremia niet door angst wordt bezeten. Daar is geen spoor van te vinden. Hij begint ook niet te schelden in machteloze woede. Hij schreeuwt ook niet: ik zal hen wel krijgen! Van dat alles is er niets te bespeuren. Natuurlijk beseft Jeremia ook wel, dat hij in zijn eentje tegen die hele dorpsgemeenschap weinig beginnen kan. Er is eigenlijk maar één ding dat hij doen kan: zijn rechtszaak in handen van Jahweh leggen. En dat doet hij.

Niet eigen rechter spelen

Het is een rechtszaak. Met andere woorden: Jeremia zou er eigenlijk mee naar de oudsten, de plaatselijke rechters, moeten stappen. Daar hoorde deze zaak thuis. Maar in de gegeven omstandighe-

den is dat onmogelijk. De rechters horen ook bij degenen die hem naar het leven staan.

Jeremia verkeert in een situatie waarin de rechtsbescherming hem onthouden is. Hij mist de mogelijkheden die er behoorden te zijn om hem recht te verschaffen via de instanties die de HERE daarvoor gegeven had. Dat kan soms het geval zijn, ook vandaag nog. Dan wordt het recht je onthouden zonder dat je er iets aan kunt doen of er iets aan kunt veranderen.

In zulke omstandigheden is de verleiding groot het recht in eigen handen te nemen en eigen rechter te gaan spelen. Maar dat is niet een bijbelse reactie. Bijbels is het dan je rechtszaak in handen van Jahweh te leggen.

En bij Hem is het in goede handen. Want Hij is een rechtvaardige Rechter. Hij is een Rechter die niemand naar de ogen ziet en geen klasse-justitie pleegt. Hij kiest niet bij voorbaat partij voor de meerderheid of voor de sterkste partij en ook niet voor de arme (Lev. 19:15). Hij laat zich niet door mooie praatjes in de luren leggen en niet door gladde rede-

neringen op een dwaalspoor brengen.

Want Hij toetst nieren en hart. Hij weet wat er in de directie-kamer van het mensenleven omgaat. Hij kent de diepste gevoelens en intenties van de mens. Ook die intenties en gevoelens die de mens angstvallig voor anderen verborgen houdt. Jahweh kent ze en weegt ze zuiver af. Daarom weet Hij het wanneer de mensen mooi praten zonder er iets van te menen. Hij kijkt dwars door de mooie buitenkant heen en weet precies wat de diepste drijfveren zijn.

Op 8. 22 en 29 juli

en op 12 augustus

zal „Opbouw”

NIET verschijnen!

C. VEENHOF — KAMPEN

Vreemde dingen!

Tijdens de verkiezingsacties van dit jaar zijn een paar dingen openbaar geworden die onze bijzondere aandacht verdienen. Ik wil het eerste daarvan signaleren door te citeren wat enkelen daarover reeds geschreven hebben.

In het „Centraal Weekblad”, het meest gelezen kerkelijk orgaan in de (synodaal) Geref. Kerken, schreef prof. Diepenhorst een artikel over de uitslag van de verkiezing waarin hij o.a. deze kanttekening daarbij maakte: Een punt van betekenis vormt ook „dat men anders dan de socialisten niet op krant, radio en televisie in bevredigende mate kon terugvallen. Zonder zich aan de overdreven propaganda van de partij van de arbeid schuldig te maken, had het CDA meer bereikt indien het in de pers — het dagblad Trouw — voor de microfoon of op de beeldbuis krachtiger was gesteund of althans gelegenheid had gekregen zich beter te presenteren. Vooral vanuit kerkelijke kring werd men nog al eens bestookt. Ds J. J. Buskes, dr A. H. van den Heuvel en een anti-CDA-cabaret gevormd door theologische studenten van de Vrije Universiteit weerden zich, ieder op eigen wijze. (de cursiveringen zijn van prof. Diepenhorst). In hetzelfde nummer van het C.W. publiceerde dr E. Diemer, voormalig redacteur van De Rotterdammer met nevenbladen (het zogenaamde Kwartet), nu docent in de journalistiek, een artikel onder de titel „CDA consolidatie zonder de eigen media”. Hij wijst er daarin op dat voorheen de verschillende politieke partijen in hun acties krachtig gesteund werden door invloedrijke dagbladen. „De liberale politici wisten zich gesteund door de liberale bladen, later gold hetzelfde voor de socialisten. Kuyper had zijn Standaard, Lohman De Nederlander. De rooms-katholieken De Tijd en De Maasboede. Die bladen, van welke politieke richting ook, kregen een belangrijke functie in het uitdragen van een politieke mening, in het bestrijden van andere mening en in het aandragen van geestelijke wapens waarmee de lezer in het politieke gesprek van elke dag zijn winst en voordeel kon doen.”

Maar dat is nu radikaal veranderd!

Wat mij, en vermoedelijk ook anderen nu ten aanzien van het CDA opgevallen is, zo gaat dr Diemer dan verder, is „dat deze

grotere politieke partij nagenoeg heeft moeten consolideren zonder een maar enigszins vergelijkbare begeleiding vanuit de landelijke media als destijds de gevestigde partijen ten deel was gevallen... (cursivering van dr Diemer).

Wat was in de weken die aan de verkiezingen voorafgingen het geval? Het CDA moest allerlei proeven doorstaan. Het werd onderworpen aan vraagstellingen die lang niet altijd juist en billijk waren.

Met grote hardnekkigheid wilden velen het CDA telkens weer afmeten naar PvdA of VVD, zonder het geheel eigen karakter van deze zelfstandige politieke groepering te erkennen. In de media, ook wanneer die naar geestelijke instelling aangewezen leken om deze jonge partij, weliswaar kritisch doch tegelijk ondersteunend, te begeleiden, ontbrak het niet zelden aan geluiden die voornamelijk verwarring moesten scheppen en die er bitter weinig toe bijdroegen om het eigen gezicht van deze nog jonge politieke groepering te accentueren...

Zonder de ondersteuning vanuit die gedachtengang heeft het CDA het vrijwel moeten stellen, wat wel des te meer moest opvallen tegenover de steun die de PvdA van „haar” media heeft gevonden. Ik denk nu zowel ten aanzien van de CDA als ten aanzien van de PvdA aan landelijke pers en omroep beide.”

☆☆☆

Dit alles was te lezen in één nummer van het Centraal Weekblad. Een soortgelijke, en nog felle kritiek werd ook geuit op een vergadering van de CHU. Daar in heeft de voorzitter de NCRV vlijmscherp gekritiseerd over haar uitzendingen over de verkiezing. En prof. dr J. W. van Hulst, het bekende Eerst-Kamerlid van de CHU, was zo woedend over wat de NCRV in dit opzicht presteerde dat hij dreigde zijn lidmaatschap van de NCRV op te zeggen. Voor de CHU deed de afschuwelijke uitzending in „Hier en Nu” van zaterdag 21 mei de deur dicht. Daarin werd minister Van Agt op een schandalige manier behandeld! Wel zijn socialistische opposanten, niet hij kon op een behoorlijke wijze aan het woord komen!

Een CHU-delegatie heeft daarover een gesprek gehad met een delegatie van de NCRV en beklemtoonde daarin dat de CHU

op zijn minst recht had op een volstrekt objectieve behandeling. Men kon in de krant lezen dat dat gesprek bevredigend was verlopen. Maar — het kwaad was geschied!

☆☆☆

Het is nodig zich goed te realiseren wat op deze wijze is geschied. Bij de verkiezing hebben ruim twee miljoen zeshonderd duizend kiezers zich uitgesproken voor deze christelijke politieke actie. En de NCRV die voor het overgrote deel haar leden uit deze 2,6 miljoen kiezers recruteert geeft aan deze honderdduizenden geen enkele steun daarbij. In feite worden ze door hun eigen organisatie effectief tegengewerkt! Onwillekeurig denkt men aan soortgelijke verschijnselen op allerlei gebied.

De Ned. Herv. Kerk had een Sociale Academie in het leven geroepen — De Horst — die voluit marxistisch-revolutionair is geworden en die ze zo verloor.

Hetzelfde wedervoer de Gereformeerde Kerken. Haar werden een sociale academie — De Nijenburg — en een instituut voor de opleiding n.b. van jeugdleiders — De Jellburg — ontfutseld.

De Vrije Universiteit heeft zich aan de greep van de Vereniging die haar oprichtte en meer dan drie kwart eeuw droeg en betaalde ontworsteld.

En gebeurt er nu iets dergelijks met de NCRV en Trouw?

Het is een raadsel dat men dit alles laat begaan.

En dat in een tijd waarin een krachtige positie tegen de al krachtiger opdringende revolutionaire vloedgolf nodiger is dan ooit!

Wie nog iets beseft van wat radikaal christen-zijn betekent vraagt zich af: heeft dr Diemer gelijk als hij aan het eind van zijn artikel in het C.W. blijkbaar moedeloos neerschrijft „Ik vermoed dat in deze situatie geen verandering meer zal komen. Maar het betekent wel het blijvende wegvallen van de mogelijkheid om de politieke groepering inclusief haar politieke achterban van dienst te zijn met het rechtstreeks aandragen van politieke wapens en met het rechtstreeks bijdragen aan opinievorming, zoals in het bijzonder een jongere partij dit in haar ontwikkelingsfase behoeft.” (cursivering van dr Diemer).

Natuurlijk bedoelen Diepenhorst en Diemer niet dat de NCRV zich zonder meer achter het CDA moet steilen. Die vereniging is niet gebonden aan een partij zoals dat b.v. met de VARA het geval is. Maar de NCRV heeft wel de plicht krachtens haar grondslag ernst te maken ten opzichte van o.a. de politiek. En dus een radikaal christelijke politiek te verdedigen. En op zijn minst volledige objectiviteit te betrachten ten aanzien van het aan het

woord laten komen van christelijke politieke partijen.

Als de situatie zo zal blijven als Diemer vermoedt laten de honderdduizenden zich blijvend ringeloren en manipuleren door een kleine groep lieden die de baas zijn in de massamedia, in hun dienst staan en door hen zelf gehonoreerd worden! Maar — dat geschiedt dan ten gevolge van hun eigen lamheid! ¹⁾

☆☆☆

Het tweede waar ik op wijzen wil betreft het GPV.

Zoals men weet ging dat met de SGP en de RPF een „lijstverbinding” aan. Dat deden deze partijen o.a. omdat er op zijn minst een grote verwantschap tussen hen bestond. De lijstverbinding tussen christelijke partijen mag zeker niet als een vorm van „politieke taktiek” worden gewaardeerd maar betekent een vorm van bondgenootschap. En het was dan ook vanzelfsprekend dat men elkaar niet zou bestrijden maar op vergaderingen positief zou uiteenzetten wat men zelf bedoelde.

Dr Verbrugh heeft deze vanzelfsprekende regel evenwel op eergerlijke wijze geschonden. Volgens de krantenberichten heeft hij op het nationale appel van het GPV „fel uitgehaald” tegen de RPF. Hij noemde die „een groep van onduidelijke signatuur en een half open partij met een half gereformeerde grondslag en een half program, die halfweg tussen het CDA en het GPV wil staan.” Hij verweet de woordvoerders van de RPF bovendien dat het hen er niet zo zeer om ging een bondgenoot van het GPV te zijn, maar vooral om — zonder dat zij ook maar enige principiële of praktische argumenten inbrachten tegen het beleid van de GPV-fractie — zelf in de Kamer komen. En hij verklaarde dat het wel goed is dat er in ons land vrije verkiezingen mogelijk zijn, en elke groep daarvan gebruik kon maken. Maar „de RPF-kandidaten bemoeilijken onze strijd.”

Zo zover de insinuerende opmerkingen van dr Verbrugh.

Het Friesch Dagblad sprak van „een gebrek aan loyaliteit jegens de bondgenoot, met wie men voor de zetelverdeling als een eenheid wil worden behandeld.” (cursivering van het F.D.).

☆☆☆

Ook Jongeling heeft een en ander in het midden gebracht over de RPF. Hij deed dat in een artikel in het Ned. Dagblad dat tot opschrift had „Pijnlijk Verlies.” Daarin stond o.a. dit te lezen: „Ik heb het vaker gezegd en geschreven: stemmen op een welhaast kansloze lijst kan gerechtvaardigd en zelfs geboden zijn: als er geen andere mogelijkheid is om een

goede, bijbels verantwoorde keus te doen. Maar die mogelijkheid was er nu wel. Welke bezwaren men ook tegen het GPV mocht inbrengen, erkend werd dat zij een goed program had en een goede politiek voerde. Maar niet-temin...

We mogen onder dit alles niet bitter worden. Niets gaat buiten Gods bestel om. Zouden wij het goede van de HEERE ontvangen en het kwade niet?"

Ik wil wel eerlijk bekennen dat ik deze woorden met weersin heb gelezen.

Zou ik las ik in Trouw een artikel over Jongeling. Daarin wordt van hem deze uitspraak over de „scheuring” van 1944 geciteerd: „Zo'n scheuring is natuurlijk ontzettend jammer, hartverscheurend eigenlijk. Mensen met wie je nog kort tevoren aan het avondmaal hebt gezeten...”

Ik ben het met deze uitspraak volmaakt eens. Maar ik wil er daarbij op wijzen dat terwijl Jongeling in 1945 „slachtoffer” van zo'n scheuring werd hij in de jaren zestig hard en meedogenloos heeft meegewerkt „slachtoffers” van een even „hartverscheurende” kerkscheuring te maken! Van „object” van een kerkscheuring werd hij een „subject”. Wat hij anderen verweet, deed hij toen zelf. En wat in de jaren zestig gebeurde was veel erger dan wat bij de vrijmaking plaats vond!

En daar komt nog wat bij. In de

jaren veertig deed de partij — de AR — die nauw verbonden was met de destijds schorsende en uitwerpende kerken haar uiterste best om hen die door deze kerken waren uitgeworpen als leden van de partij te behouden. Maar het GPV heeft leden van de kerken waartoe Jongeling behoort en die — ook met zijn actieve meewerking — uit die kerk werden uitgestoten, bewust en consequent uit het GPV „uitgezuiverd”!

Dat geschiedde op drieërlei manier! In de eerste plaats werden gehele kiesverenigingen waarvan de leden in meerderheid uit zulke uitgestoten leden bestonden uit het GPV geworpen. De lijsttrekker van het RPF was voorzitter van zo'n kiesvereniging. En dan van een die graag in het GPV wilde blijven! Voorts werden in een aantal plaatsen deze uitgestoten als lid van een Geref. Kiesvereniging formeel geroyeerd. En ten slotte werden op verschillende plaatsen van deze uitgestoten velen „geruisloos” aan kant gezet: ze kregen geen convocatie voor de ledenvergaderingen meer! Van al deze afschuwelijke manipulaties wat Jongeling volledig op de hoogte. En hij heeft zich er niet tegen verzet en ze dus feitelijk ten volle goedgekeurd.

Nog één ding wil ik in dit verband opmerken.

Aan het eind van zijn verhaal zegt Jongeling: „Zouden we het goede van de HEERE ontvangen

en het kwade niet”. Dat is een bijbelse waarheid. Maar men moet dit woord lezend vooral niet vergeten dat dit kwade door Jongeling en de zijnen eerst zelf werd bewerkt.

Kan iemand die door een partij om de genoemde reden werd uitgestoten met een goed geweten aan zo'n partij zijn vertrouwen geven?

Ik kan naar waarheid zeggen dat ik dit alles niet in bitterheid neerschrijf.

Ik wil ook in dit verband verklaren wat ik reeds meermalen gezegd heb dat, wat mij betreft, morgen de geslagen breuk kan worden geheeld als men ons neemt zoals wij zijn. Dat wil zeggen: als gereformeerden in hart en nieren!

1) Een uitzondering vormde het „Friesch Dagblad”. Dit blad verdedigde steeds op voorname en actuele wijze christelijke politieke actie en — allesbehalve kritiekloos — het CDA. Maar — dit blad is ook het eigendom van de lezers.

2) De lijsttrekker van de RPF, Rietkerk, stelde zich loyaal op t.o.v. de beide partijen met welke het RPF een lijstverbinding had aangegaan. Hij, de uitgestotene! Toen op een openbare vergadering, gehouden in Kampen, hem de vraag werd gesteld of een nieuwe partij nodig was die, om met Jongeling te spreken, een partij met een goed program was, een goede politiek voerde en dus een bijbels verantwoorde keus mogelijk was, reageerde Rietkerk op die vraag dat hij deze liever niet beantwoordde, maar als de vrager per se een antwoord wilde hebben hij de bittere waarheid moest zeggen. De vrager stelde toen geen prijs meer op een antwoord!

Van de Zending

Land en volk

(Soemba-Borneo 105)

Bladerend in de „Encyclopaedie van Nederlandsch-Indië” (Nijhoff, 1905) kwam ik in dat 70-jarige oude boek verschillende passages tegen, die ook nu nog van betekenis zijn. In die 70 jaar is er in Nederland heel veel veranderd; op Soemba evenzeer, zij het toch op een andere manier. De Soembanees is in zeker opzicht dezelfde gebleven. De levensomstandigheden zijn anders geworden, beïnvloed door een ontwikkeling van het Nederlandse bestuur (tot 1942), vrucht op zendingswerk, doch ook als gevolg van een daarop volgend proces van afval. En na 1945 hebben vele revolutionaire krachten een „stille omwenteling” teweeggebracht. Over elk van die facetten zou een heel verhaal te schrijven zijn. Nu — en in volgende stukjes — volstaan we met citeren van wat er omstreeks de eeuwwisseling is waargenomen en geboekstaafd.

„Behoudens aan de Zuidzijde, waar de kust steil en hoog uit zee oprijst, is het eiland langs de kusten merendeels vlak, hier en daar heuvel- en rotsachtig en dieper landinwaarts bergachtig, zonder dat de toppen een aanmerkelijke hoogte bereiken. (650-700 m.). Vulkanisch gebergte wordt niet aangetroffen.

De bodem bestaat hoofdzakelijk uit kalksteen, waaronder koraaalkalk en mergel en is over 't algemeen, met een zwarte, vruchtbare aardlaag bedekt.

De talrijke kapen op het eiland vormen vele bochten of inhammen, die vooral in het noordelijk gedeelte goede ankerplaatsen opleveren. Langs de kusten strekken zich nevens zandvlakten, uitgestrekte grasvlakten uit, welke jaarlijks worden afgebrand. Uit de binnenlanden stromen een menigte deels doorwaadbare en onbevaarbare rivieren zeewaarts, die vooral in W.-Soemba voor rijstbouw worden benut.

De temperatuur op het eiland is niet aan grote veranderingen onderhevig; hoewel de nachten vrij koel en vochtig zijn, is het klimaat zeer gezond, waarom onder de bevolking dan ook weinig ziekten voorkomen.

De voortbrengselen van het plantenrijk zijn vele; vooral djagoeng (een soort mais), rijst, gierst, verschillende groenten, aard-, peul- en de meeste keerkingsvruchten. Verder (in grote hoeveelheid) katoen, tabak, indigo, wilde kaneel en andere bosproducten, een aantal uitmuntende houtsoorten.

Van het dierenrijk noemen we allereerst de beroemde Sandelwoods (paarden), volgens sommigen het edelste ras van de gehele Archipel, welke omdat ze los in de weiden lopen en het voedsel overvloedig voorkomt, weinig zorg vereisen en welig voorttieren. Verder tamme zowel als wilde buffels, varkens, geiten, schapen, herten, veel honden, pluimgedierte en andere vogelsoorten. Behoudens slangen, apen, krokodillen en palmarters treft men geen wild gedierte aan. Behalve bij bijzondere gelegenheden, gebruikt de bevolking weinig dierlijk voedsel.

Het bestuur over de verschillende rijkjes van het eiland berust bij hoofden, door het gouvernement Radja, door de bevolking Oemboe genoemd. Ze worden niet door de bevolking gekozen, doch hun waardigheid is erfelijk. In hoeverre en wat deze Radja's eigenlijk besturen, kan moeilijk worden bepaald; hoewel zij geen

wettelijke inkomsten van de bevolking genieten, weten zij zich toch die te verzekeren, voornamelijk door het opleggen van boeten voor begane misdaden, het afpersen van geschenken, enz., terwijl in 't algemeen hun rijkdom bestaat in, en afgemeten wordt naar, het aantal paarden en slaven waarover zij beschikken. De macht der vorsten is evenwel onbegrensd, ze beschikken naar willekeur over vrijheid, leven of dood hunner onderdanen. Feitelijk gezag uitoefenende kamponghoofden bestaan op Soemba niet, wel wordt de raad van een bepaald persoon, ama bokoel genoemd, veelal opgevolgd en vindt men in elk, uit meerdere gezinnen bestaand, huis de ama oema, die als hoofd der familie beschouwd, en gewoonlijk gehoorzaamd wordt. Overigens is van enig ander recht dan dat van de sterkste geen sprake.”

Zoals gezegd: zo was het vóór 70 jaar, althans zo zag men het. Want er was toen ook nog meer weinig bekend, speciaal over wat er zich in het binnenland afspeelde. En een zeker optimisme, bijv. op het gebied van landbouwproducten, lees je er zo maar uit.

In die omgeving werkten toen de zendingen: Van Alphen, De Bruijn, Wielenga en later vele anderen.

Kerknieuws

Beroepen te Alkmaar en Zaanstreek-C.: Kandidaat K. Muller te Alkmaar.

Beroepen te Zoetermeer: Kandidaat L. F. Sawyer te Kampen.

Langerak — De Raad van de Gereformeerde Kerk te Langerak heeft verzocht het volgende bericht op te nemen in de rubriek: „Kerknieuws”:

„Op de vergadering van de kerkeraad van 2 juni jl. heeft de Raad van de Gereformeerde Kerk te Langerak (Z-H) adhesie betuigd met de door de Raad van de Gereformeerde Kerk te Enschede-Noord verzonden brief aan de Kerk te Groningen, inzake haar uit te voeren besluit omtrent toelating van de vrouw in het ambt.

De Raad heeft dit ook in een brief, verzonden aan de Raad van de Gereformeerde Kerk te Groningen, kenbaar gemaakt.”

Wageningen — Gedurende één maand, ingaande 26 juni, tot en met 24 juli, wordt in Wageningen alleen een namiddagdienst gehouden. (14.30 uur).

Eventuele vakantiegangers kunnen voor de ochtenddienst terecht in Ede (8.30 uur) of in Wolfheze (10.30 uur).

Adressen

Het adres van de diakonie van de kerk van Barendrecht is sinds 1 juni: Schoordijk 173, 3079 HN Rotterdam. Postrekening 2078763.

Christelijk Gereformeerde Kerken

Generale Synode 1977 — De Generale Synode van Hoogeveen zal d.v. vergaderen op 16 en 17 augustus, op 6 t.m. 9 september en op 20 t.m. 23 september 1977. Vergaderplaats: Ichthuskerk, Rozenstraat 1, Hoogeveen.

De bidstond, die aan de synodevergaderingen voorafgaat, zal plaatsvinden in de Centrumkerk, van Echtenstraat 64, op maandagavond 15 augustus 1977.

Jaarboek 1977 — Ontleend aan het jaarboek 1977 vermeldt het weekblad „Kerknieuws” de volgende gegevens:

„Er zijn 176 christelijke gereformeerde kerken met 128 dienstdoende predikanten; de vijf hoogleraren in actieve dienst en de 25 emeriti-predikanten en -hoogleraren zijn bij dit getal niet inbegrepen. De Christelijke gereformeerde kerken hebben 13 classes en vier particuliere synoden: de synode van het Noorden omvat vier classes (Groningen, Hoogeveen, Leeuwarden en Zwolle), die van het Oosten telt er drie (Amersfoort, Apeldoorn en Utrecht); de particuliere synode van het Westen bestaat uit drie classes (Amsterdam, 's-Gravenhage en Haarlem) en tenslotte omvat de particuliere synode van het Zuiden drie classes (Dordrecht, Rotterdam en Middelburg). Er zijn 73.608 christelijke gereformeerden in ons land: het grootste deel wordt gevormd door belijdende leden. In 1976 groeiden de kerken met 1855 leden: Urk-Oost bezorgde een vermeerdering van 1.341 leden; de Gereformeerde Kerk vrijgemaakt buiten verband van Amsterdam-Noord/Nieuwendam kwam over met 14 doopleden en 31 belijdende leden. Belangwekkend is de „Statistiek van overkomst uit- en vertrek naar andere kerken en groepen” — Vermeld wordt de overkomst van 1345 doopleden en 1077 belijdende leden uit andere geloofsgemeenschappen.

Afgezien van het „fenomeen Urk 1976” lijkt vermeldenswaardig, dat de trek van de Gereformeerde Kerken naar de Christelijke Gereformeerde Kerken groter is dan omgekeerd (453 tegenover 264). In-

tussen werden er meer christelijke gereformeerden hervormd (410) dan hervormden christelijk gereformeerd (301)."

Nieuws uit breder kring

In het kerkblad: „Onder de Lelie" schrijft ds J. Schelhaas te Zwolle in een artikel, getiteld: „De Cijfers spreken" het volgende naar aanleiding van het uitgekomen nieuwe jaarboek van de Geref. Kerken (Vrijgemaakt binnen verband):

„Deze kerken hebben van alle kerken in Nederland de sterkste groei. Waardoor? Vooral door het hoge geboortecijfer en dus dopelingen: in 1976 - 2279 en 1975 - 2270 in 1974 - 2153, een gunstig beeld. Hoe zit het voorts met de rubriek toegelaten uit en overgegaan naar andere kerken? Een klein saldo. Toegelaten: 523, onttrokken: 473.

Als de meeste overgangen een huwelijk zijn (zoals gewoonlijk) dan is het kerkbesef bij de Vrijgemaakten iets groter dan bij de andere kerken. Enkele cijfers:

Van Buiten Verband	84 — naar 55
Van Chr. Geref.	35 — naar 15
Van Geref. (Syn.)	234 — naar 95
Van Geref. Gem.	6 — naar 2
Van R.K. Kerk	15 — naar 5
Van Herv. Kerk	98 — naar 62
Van groepen	6 — naar 46
Van geen kerk	45 — naar 193

Conclusie uit deze gegevens: De verhouding Binnen- en Buiten Verband is wel zo ongeveer geconsolideerd. Uit de (Syn.) Geref. Kerken vertrokken circa 150 Verontrusten; maar er zijn toch ook nogal wat overgangen in omgekeerde richting.

Bezwijken zelfs bij Binnen-Verband sommigen voor de „vrijheid" van de moderne theologie? Vrij hoog zijn toch ook de cijfers met betrekking tot de Hervormden.

En dan de laatste twee gegevens. Evenals bij alle andere kerken ook bij de Vrijgemaakten een verlies aan de groepen en secten en vooral: meer verlies dan werfkracht naar buiten. Triest. Gelukkig begon men (ondanks verzet) ook in binnenverbandse kring met koffiebars en een advertentiecampagne in de landelijke dagbladen voor de bijbelcursus. Aangepaste methodes!"

Groningen — De volgende generale synode van de gereformeerde kerken (vrijgemaakt binnen verband) wordt D.V. in Groningen in de Refajahkerk aan de Galenuslaan gehouden. De opening vindt plaats op 11 april 1978.

Delft — In het museum „Het Prinsenhof" te Delft wordt momenteel een tentoonstelling gehouden, die geheel gewijd is aan de plaats, die de Bijbel in de loop der eeuwen heeft ingenomen. Evenals het boek heet ook de tentoonstelling „Het Woord in Beeld". Zij zal tot medio augustus 1977 te bezichtigen zijn.

Londen — Een onderzoek onder Engelse jeugd van 13 en 14 jaar heeft uitgewezen, dat tussen de zeventig en tachtig procent wel op de één of andere wijze

gelooft in God, maar dat zeer weinigen dat in relatie brengen met kerk en godsdienstonderwijs, die zij allebei „vervelend" vinden.

S.O.S. . . . uw kind is in gevaar

Het (L)andelijk (C)omit  (D)rugpreventie, waarin samenwerken:

- VOCO, Vereniging van bij het Onderwijs betrokken Christen Ouders,
 - R.K. Nederlands Centrum „Pro Fide et Ecclesie",
 - Stichting Vermiste Kinderen,
 - O.S.L. Schoolwacht,
 - Christelijke Drugs Bestrijding,
 - Werkgroep „Jeugdviand No. 1".
- en vele particulieren, staat op de bres voor ouders en jeugd in hun strijd tegen het steeds verder opdringende druggevaar. Het wil da r waar deze ontbreekt, de zo noodzakelijke voorlichting brengen om het onderwerp „DRUGS" in alle Nederlandse gezinnen bespreekbaar te maken. Het wil deze voorlichting geven door middel van:

- verspreiding van huis-aan-huis folders,
- het houden van lezingen en discussie-avonden, en
- het uitgeven van brochures.

In deze doelstelling heeft het de medewerking van deskundigen, zoals medici, ethici en politionele drugbrigades.

Om dit doel te verwezenlijken, vraagt het L.C.D. uw aller medewerking. Het gaat om de bescherming van onze Nederlandse Jeugd tegen gewetenloze lieden, die er niet voor terugdeinzen terwille van het geld, onze kinderen verslaafd te maken en daardoor onontkoombaar aan zich te binden. Het druggebruik (misbruik) heeft in vele delen van ons land een epidemisch karakter gekregen, zodat in vele gevallen de toekomst van deze kinderen  f een psychiatrische inrichting  f zelfs de dood kan zijn. Duizenden gezinnen gaan gebukt onder

het onvoorstelbare leed door verslaving van hun kinderen aan de demon van verdoving. Bestemming . . . onze JEUGD.

Te bedenken dat dit in vele gevallen had kunnen worden voorkomen door een tijdige en juiste voorlichting, maakt ons schuldig indien wij hierin een passieve houding aannemen.

Slechts door een gezamenlijke inzet van ons allen voor een juiste voorlichting, zal het mogelijk zijn dit steeds verder opdringende gevaar te keren. Het L.C.D. wil dit bereiken door een huis-aan-huis folder te richten aan alle Nederlandse gezinnen, voorzien van juiste informatie over alle drugs.

Het L.C.D., dat niet door de regering wordt gesubsidieerd, wil door deze publicatie iedere Nederlander in de gelegenheid stellen te helpen dit doel te bereiken.

Indien U hieraan wilt meewerken, kunt U uw geldelijke bijdrage storten op Postgirorekening 153551 ten name van RABO Bank, Kruiningen, rekening no. 33.40.10.500 ten gunste van L.C.D., met vermelding van „Bijdrage L.C.D.".

Bedenkt wel . . . vandaag uw buurkind, morgen uw eigen kind !

Het Bestuur:
K. Gunning, Arts, Rotterdam, voorzitter;
G. Prinsen, Leiden, secr.
H. A. Schaay, Kruiningen, penningmeester

Inl.: Mevr. H. T. Linck-de Waard, bestuurslid L.C.D., Hofwijckstraat 28, Voorburg (Z-H), tel. 070-860644.

De kleine bus voor l'Abri

De kleine bus zou haast een grote bus kunnen worden. Nog steeds komen giften binnen. Er is nog een vrij fors bedrag onderweg, zodat we nog een week moeten wachten met de slotafrekening. Deze week verantwoorden we met vreugde: HDvdH te S 25,—; PCvW te Z 50,—; HH te E 15,—; MM te R 50,—; HH te Z 20,—; AW te U 25,—; HdV te K 100,—; PGvZ te B&D 25,—; JCV te V 100,—; MAB te R 100,—; BWvdB te U 300,—; JvdV te A 20,—; JAV te H 50,—; GvE te S 25,—; HvE te D 25,—; HS te H 25,—; MvdG te D 25,—; NJT te V 50,—; CH te H 50,—; JvdB te W 25,—; MB te H 25,—; BV te G 50,—; CvD te E 15,—; JL te K 25,—; RB te R 20,—; AB te U 10,—; HK te W 25,—; AH te R 25,—; HA te A 25,—.

Samen f 1.325,—. Vorige verantwoording was f 8.934,14. Totaal f 10.259,14. Alle gevers en geefsters hartelijk dank en nog één keer: tot de volgende keer.

G. v. d. Brink, Schiebroek
J. v. Veelen, Capelle a/d IJssel

Voor vakantie te huur

van 2 tot 23 juli

RUIME   NGEZINS HOEKWONING

voor max. 6 personen,
in Apeldoorn.

Telefoon 055-235348.

Het is ons een grote behoefte nogmaals te bedanken voor de belangstelling tijdens de ziekte en medeleven na het overlijden van onze zo geliefde pleegmoeder, zuster, schoonzuster en tante

NEELTJE VAN ONCK-SCHONEVELD

Weest ervan overtuigd, dat wij hierdoor diep getroffen zijn.

Mede namens de familie Schoneveld,
Barendrecht, Aat van de Jagt.

Juni 1977

**STICHTING
VERENIGDE
UITVAARTFONDSEN
IN NEDERLAND**

ONZE STICHTING MAAKT GEEN WINST

Ze is een Stichting, welke de gemeenschap wil dienen en het algemeen belang bij haar maatschappelijk streven als uitgangspunt neemt.

Een zestig jaar ervaring stelt haar in staat u een compleet pakket verzekeringen aan te bieden, met als sterkste troef haar lage premies, die gedurende de gehele looptijd onveranderd blijven.

Tevens verzorgt zij begrafenissen (ook voor niet verzekerden.)

Voor inlichtingen kunt u zich wenden tot haar kantoor Enschede, Haaksbergerstraat 231 hoek Geffertsingel, telefoon 053-31 95 35 - 32 36 93.

Kantooruren 8.30-12.30 - 13.30-17.00 uur.

Redactieleden:

Drs H. de Jong; Mr. dr J. Meulink; D. W. L. Milo;
Ds E. R. Postma; Ds H. Smit

Adres van de Redactie:

K. Muller, H. Pootlaan 242, Alkmaar, tel. 072-116767

Adres voor de rubriek Kerknieuws:

Ds O. Mooiweer, Volksparksingel 45, Enschede, tel. 053-310259

Advertenties en druk:

Drukkerij „Steenbergen", Nooitgedacht 3, Zeist,
tel. 03404 - 12452.
Advertenties inzenden tot dinsdagmorgen 10.00 uur.

Abonnementenadministratie:

Merelhoven 273, Capelle a/d IJssel, tel. 010-504178

Abonnementsprijs:

f 35,— per jaar of f 18,50 per halfjaar.
Buitenland f 45,— per jaar of f 60,— per luchtpost.
Giro 40 49 45.

Abonnementen kunnen ieder moment ingaan, doch slechts per 31 dec. eindigen. Opzeggen uiterlijk tot 15 november.